

מערך שיעור

בין מסורת לחידוש

השיעור מתאים לכיתות י' – י"ב

משך הזמן: 45 דק עד שעה

מתאים מאוד ללימוד בית מדרשי / בקבוצות למידה

מבוא למורה:

אנו חיים בעולם מודרני, ביקורתי שמקדש את האינדיבידואל, בחירותיו והאופי האישי והמיוחד שלו. הנוער בימינו מקבל מסרים מכל כיוון להיות נאמן לעצמו, לקבל החלטות מתוך הקשבה פנימית, חיבור והזדהות עם מה שהוא שומע. לאור כל אלה, נראה כי החובה הדתית והמסורת, נדרשות להצדיק את עצמן להיות רלוונטיות עבור האדם.

בשיעור זה נבחן את היחס והמחויבות שלנו בין המסורת והחידוש.

ננסה להרחיב את נקודת המבט שלנו על המתח בין מסורת וחידוש. נפרס ונעמיק את הדיאלוג והיחס לתורה ולמסורת, ננסה להדגיש את החשיבות של היכולת לקיים אותו ולשמור על רצף עם התורה, המסורת והעבר מתוך המקום בו אנו עומדים היום.

מערך שיעור

בבלי, מנחות, כ"ט ע"ב

בשעה שעלה משה למרום, מצאו לקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו: ריבוננו של עולם, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות;

אמר לפניו: ריבוננו של עולם הראהו לי! אמר לו: חזור לאחוריק! הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים; תשש כוחו. כיוון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי, מניין לך?

אמר להן: הלכה למשה מסיני; נתישבה דעתו.

(למורה: המדרש מתאר את התפתחותה של התורה שבעל פה ואת המתח שהיא מורכבת ממנה. בין החידושים של רבי עקיבא ובין המקור שלהם שהוא משה בסיני).

- ☐ אילו תחושות עולות אצלכם מקריאת האגדה?
- ☐ מדוע הקב"ה מתעכב וקושר כתרים לאותיות התורה?
- ☐ מה קורה למשה כשהוא עובר בזמן ונכנס לבית המדרש של ר' עקיבא?
- ☐ מה מיישב לבסוף את דעתו של משה?
- ☐ מה לדעתך התכוונו חז"ל לומר על לימוד התורה באגדה הזאת?

מערך שיעור

עיינו בדבריו של פרופ' שלום רחנברג:

אי ההבנה של משה בראשית הסיפור, והקביעה שדברי החכם מתבססים על 'הלכה למשה מסיני' בסופו – מבטאות את העובדה, שבבסיסה של התורה שבעל פה עומדת תפיסה פרדוקסלית המשלבת מסורת וחידוש.

בשילוב בין שני היסודות הללו מוצאים אנו שתי סוגיות, שליוו את ההגות היהודית ואת תהליך היצירה התורנית על כל דורותיה:

[א] הקבלה והחידוש – מהו מקור הלגיטימיות של החידוש ומה מהותו? מה מעמדו של החידוש לפני שהתחדש? מה מעמדו של החידוש ביחס למסורת?

[ב] המחלוקת – מה מעמדם של חילוקי הדעות בהלכה? כיצד ייתכן ש'אלו ואלו דברי אלהים חיים'? מה מעמדם של חידושי התורה שלא נתקבלו?

הקביעה שחידושו של רבי עקיבא הם 'הלכה למשה מסיני', והטענה הידועה ש'אלו ואלו דברי אלהים חיים' הן ודאי פרדוקסליות, ועמדות שונות הוצגו במשך הדורות כדי להתמודד עם סוגיות אלו. אולם כל ניסיון לפשט את הפרדוקס על ידי שלילת אחד משני מרכיביו – יש בו משום זיוף המציאות. הפתרון אינו נעוץ בבחירת אחת משתי האפשרויות, אלא בקבלת שתיהן גם יחד, מתוך הבנה שמתח אין פירושו סתירה... את העמדות האלו ניתן למצוא כבר בטקסטים התלמודיים עצמם, אשר שימשו בסיס לכל ההגות המאוחרת.

(שלום רחנברג, פרופ למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית, כותב ועוסק רבות במחשבה המודרנית והיהודית. לא בשמים היא: תורה שבעל פה- מסורת וחידוש)

- מהי בדיוק העמדה הפרדוקסלית המופיעה באגדה התלמודית?
- מהי הטענה של פרופ' רחנברג על התלמוד ועל המסורת היהודית בכלל?
- האם הטענה הזאת היא על רקע המפגש עם העולם המודרני? או שהיא קיימת בעולם היהדות עוד קודם?
- מההיכרות שלכם עם התורה והמסורת, האם אתם מסכימים או מזדהים עם התיאור הזה של המסורת?
- האם תוכלו לתת דוגמאות למתח מעין זה בחייכם? (חשמל בשבת, טכנולוגיה, ערכים שמו שוויון, יחס למיעוטים וכדומה)

מעורבות

כעת נקריין את הסרטון המצורף למעורבות השיעור, מתוך אתר יסודות.

- מה זירת ההתרחשות של שתי הדמויות בסרטון?
- האם קיים פער/מתח פנימי בין הדובר לבין עצמו (בכל אחת מהדמויות)? הסבירו!
- מהו המסר העיקרי של כל אחד משני הדוברים?
- בחרו משפט או תובנה אחת מרכזית ממה שהם אמרו?
- האם הדיון על היחס למסורת מקבל משמעויות ותובנות נוספות בעקבות הסרטון?

עיינו בדבריו של ברל כצנלסון:

שני כוחות ניתנו לנו: זיכרון ושכחה. אי אפשר לנו בלעדי שניהם. אילו לא היה לעולם אלא זיכרון, מה היה גורלנו? היינו כורעים תחת משא הזכרונות. היינו נעשים עבדים לזכרוננו, לאבות-אבותינו. קלסתר-פנינו לא היה אז אלא העתק של דורות עברו.

ואילו היתה השכחה משתלטת בנו כליל – כלום היה עוד מקום לתרבות, למדע, להכרה עצמית, לחיי נפש? השמרנות האפלה רוצה ליטול מאתנו את כוח השכחה, והפסידו-מהפכניות רואה בכל זכירת עבר את "האויב". אך לולא נשתמרו בזכרון האנושות דברים יקרי-ערך, מגמות נעלות, זכר תקופות פריחה ומאמצי חירות וגבורה, לא היתה אפשרית כל תנועה מהפכנית; היינו נמקים בדלותנו ובבערותנו, עבדי עולם.

דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב ויש שהוא נאחז במסורת הקיימת ומוסיף עליה, ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן מחלודתן, מחזיר לתחייה מסורת קדומה, שיש בה להזין את נפש הדור המחדש.

אם יש בחיי העם משהו קדום מאוד ועמוק מאוד, שיש בו כדי לחנך את האדם ולחסן אותו לקראת הבאות, האם יהא בזה ממידת המהפכה להתנכר לו?

(ברל כצנלסון, ממנהיגי הפועלים העלייה השנייה ומהוגי תנועת העבודה. עם הנוער,

מקורות לא אכזב)

מערך שיעור

- מהם החסרונות הן של הזיכרון והן של השכחה לפי ברל כצנלסון?
- מדוע כדאי להכיר את כל האוצרות שיש במסורת הדורות? מה הם יכולים להעניק לנו כיום?
- כיצד נחליט מה ראוי לשמר ו/או להחיות מהמסורת ומה לזנוח?
- האם היחס למסורת של ברל דומה/ שונה לתפיסה של פרופ' רחנברג?

משימת כתיבה:

נסחו דיאלוג קצר בין ברל ובין אחד מהדוברים בסרטון.
לדוגמה- ברל שואל את הרופא: האם אתה לא חושש שהתרכזות ברפואה הטבעית/
אלטרנטיבית תגרום לזלזול ולחוסר אמון ברפואה הממוסדת?
או: איש החימר שואל את ברל איך אוכל להיות אוטנטי עם עצמי וליצור בצורה ספונטנית
אם יש דרך ברורה ומסורתית כיצד ראוי ליצור ולבנות?

לסיכום והרחבה:

צפו [בסרטון של הרב זקס](#) (ניתן לשנות את הכתוביות לעברית ע"י לחיצה על מלבן
ההגדרות- כתוביות) וכתבו משפט אחד שאהבתם /ן ודיבר אל לבכם/ן.
ניתן לכתוב על הלוח את המשפטים בתוך קבוצות או הקשרים כגון: הזדהות/ קושי/
תחושת שייכות/ רגש וכדומה ולקיים דיון על התוצאות.